

УДК [902+930]:069.02.001(477.75-21)“1922/1988”

ДЕЯКІ ПІДСУМКИ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРЧЕНСЬКОГО МУЗЕЮ (ДО 185-ї РІЧНИЦІ З ДНЯ ЗАСНУВАННЯ)

Анастасія БАУКОВА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна,
e-mail: anastasia_bau@ukr.net*

Підбито підсумки археологічної діяльності Керченського музею впродовж 1922–1988 років. Цей період став часом зміни наукових підходів, пріоритетів і напрямків у дослідженнях співробітників музею. Зокрема, застосовані найновіші методики розкопок, пройшли апробацію геофізичні методи робіт, велику увагу приділено рятівним розкопкам та складанню археологічної карти Східного Криму, на відміну від попередніх часів співробітники музею зробили внесок у вивчення історії Керченського півострова у періоди мезоліту, бронзи та раннього середньовіччя.

Ключові слова: Керченський історико-археологічний музей, античні пам'ятки, мезоліт Східного Криму, середньовічний Корчев, рятівні розкопки, пам'яткоохоронна діяльність.

У 2011 році Керченський музей відсвяткував 185-ту річницю з дня свого заснування. Ця установа відіграла важливу роль у становленні археологічного дослідження старожитностей Північного Причорномор'я. Також не можна недооцінити внесок музею та його співробітників у збереження, вивчення та експонування культурних цінностей Східного Криму.

За час свого існування музей мав три організаційні форми: музей старожитностей, історико-археологічний музей та історико-культурний заповідник. Здобутки археологів, які працювали у музеї старожитностей, доволі детально висвітлені у працях дослідників. Також ведеться активна публікація досягнень співробітників історико-культурного заповідника. У цей ювілейний рік діяльності Керченського музею присвячено чимало публікацій, виступів та доповідей. Однак метою нашого повідомлення є висвітлення основних підсумків діяльності археологів під час функціонування закладу у формі історико-археологічного музею. Нагадаємо, що цей період охоплює 1922–1987 роки. Отже, за збігом в часі, це дає змогу охарактеризувати розвиток археології на Керченському півострові у радянський період.

Керченський державний історико-археологічний музей (далі – КДІАМ) було створено у квітні 1922 р. на базі Керченського музею старожитностей. Політична та економічна нестабільність початку 20-х років ХХ ст., як і недосконалість законодавчої бази в галузі охорони культурної спадщини, що

286 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
діяла в СРСР, негативно позначились на діяльності установи. Однак це не зашкодило першому директору музею Юлію Юлійовичу Марті розгорнути планомірні та фахові наукові дослідження. Він реорганізував діяльність установи та перевів її у нове русло, вперше створив експозицію археологічних матеріалів відповідно до епох та хронологічного порядку [Марті, 1926а, с. 131]. Перетворенню КДІАМ на центр пам'яткоохоронної роботи сприяв той факт, що його директор водночас очолював Керченський ОХРІС. Також при музеї було створено Керченське відділення Російського товариства з вивчення Криму.

На початку 20-х років ХХ ст. внаслідок руйнації приватної забудови на схилах гори Мітридат археологи дослідили низку катакомб, ділянку ґрунтового некрополя, а також частину оборонного муру з вежею. Ю. Марті описав стан пантікапейських катакомб, подав їх чітку топографічну локалізацію. Опис також містив дані про сюжет розпису, виявлені пошкодження малюнка, наявність охорони тощо. Після звернення дирекції музею до відповідних державних інституцій ці пам'ятки було частково націоналізовано [Рукописний архів ПМК РАН, ф. 2, оп. 1: 1925, спр. 104, арк. 2]. Згодом перетворено на заповідники та передано Керченському музею городище Мірмекій [Гайдукевич, 1941, с. 104], частину гори Мітридат, рештки городища Ілурат [Гайдукевич, 1958, с. 9], Німфей та ін. (більше 50 об'єктів).

У 1925 р. Ю. Марті розробив перший план діяльності Керченського музею, розрахований на п'ять років. Пріоритетними напрямками археологічних досліджень визначались обстеження пантікапейського городища та пошукові роботи на території Керченського півострова з метою картографування стародавніх поселень, городищ, валів, водогонів та інших пам'яток історії. Окрім того, було заплановано публікацію матеріалів архіву Керченського музею, а також роботи зі складення карти пантікапейських некрополів [Марті, 1926б, с. 49].

Зазначимо, що значно пізніше, у 1939 р., план розкопок Пантікапея все ж таки був затверджений Наркомпросом РРФСР [Отчеты..., 1940, арк. 2].

Важливою подією в історії вітчизняної археології стало проведення у 1926 р. у Керчі наукової конференції археологів СРСР як радянського аналогу дореволюційних археологічних з'їздів. Помітного значення цьому науковому форуму надавав той факт, що в роботі конференції брали участь керівники головних археологічних установ СРСР, провідні вчені та археологи (загалом 135 осіб із 30 міст країни).

У другій половині 20-х років ХХ ст. на території Пантікапея відкрито гончарну піч та локалізовано ремісничі квартали, також досліджено найбільшу ділянку некрополя на Глинищі. У 1930–1931 рр. Ю. Марті дослідив частину оборонного муру (розкопки біля старого приміщення музею). У 1939–1941 рр. Ю. Марті вдалося дослідити рештки великої громадської споруди та частину стіни, що, на його думку, була огорожею акрополя Пантікапея. За матеріалами розкопок попередніх років на території городища Ю. Марті склав топографічну

карту і висловив припущення щодо загального планування столиці Боспорського царства [Дзюбенко, 2006, с. 9].

Із перетворенням Керчі на значний металургійний центр і розробку рудників, гостро постає потреба проведення масштабних рятівних археологічних розкопок. Тоді ж Ю. Марті розпочав дослідження античних міст Тіритака та Мірмекій, ініціював створення Керченської (Камишбурунської, а згодом Боспорської) археологічної експедиції Державної академії історії матеріальної культури. До її складу Керченський музей увійшов на правах окремого загону, мав об'єкти самостійних досліджень (систему укріплень міста). Оскільки експедиція працювала лише влітку, співробітники музею наглядали за земляними роботами на городищі впродовж року. Особливістю такої наукової співпраці (що продовжувалось і в наступні періоди) стало те, що знайдені археологічні матеріали, як і звіти, були передані керівникам експедицій, а згодом вивезені з Керчі.

З 1925 р. Ю. Марті проводив розвідувально-топографічні роботи на чорноморському узбережжі Керченського півострова. Спираючись на наявні відомості античних авторів і результати археологічних пошукових робіт попередніх років, було локалізовано низку боспорських городищ – Кіммерік, Кітей, Акру, Парфеній, Порфмій, а також підтверджено місцезнаходження Німфея та Тіритаки. Було зафіксовано низку досі не відомих пам'яток. Напередодні святкування ювілею музею Ю. Марті писав, що "...дослідження стародавніх городищ Керченського району – нагальне завдання наших днів, що власно висувається часом на перший план" [Марті, 1926а, с. 131]

У 1927 р. вперше розпочато археологічні розкопки городищ Кіммерік, Кітей, Киз-аульського некрополя та ін. Через недостатнє фінансування роботи були зосереджені на дослідженні Кітея.

Музей після початку Великої Вітчизняної війни та окупації Керчі продовжував працювати. На замовлення німецької влади усі артефакти були сфотографовані, найцінніші з них (як і частина архіву та бібліотеки) вивезені до Німеччини. Науково-дослідна робота музею зводилась головним чином до експонування, проте збиралась інформація про виявлені під час військових дій будівельні залишки та старожитності. Також були проведені невеликі ремонтні роботи на Царському кургані, у склепі Деметри. [Боровкова, 1995, с. 157]

Повоєнний період став переломним в історії діяльності музею. Значні втрати установи у поєднанні з неуккомплектованістю штату, відсутністю фінансування та післявоєнною розрухою в Керчі негативно позначились на обсягах наукових досліджень. Відновлення археологічної діяльності установи було поставлено одним із найголовніших завдань уже у 1944 р. Упродовж 1944–1945 рр. проведено комплекс заходів щодо визначення стану археологічних пам'яток, досліджуваних у довоєнні часи. Це дало змогу значно розширити уявлення про археологічну карту Керчі, визначити пріоритетні для дослідження ділянки на городищі Пантікапея та відновити межі заповідників навколо

288 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
античних городищ. У першу чергу, за вцілілими відомостями архіву музею було складено перелік місць розкопок за 1900–1931 рр. Таким чином була доволі схематично відтворена інформація про дослідження 49 (50) поховань на північному схилі Мітридату та на Глинищі [Перечень..., оп. 2, од. зб. 176, арк. 3].

У післявоєнний час припинила існувати традиція, що основні археологічні дослідження проводив директор Керченського музею. Відтепер їх здійснювали співробітники відділу “Стародавньої історії”.

З огляду на недостатність кадрів та значні обсяги археологічних робіт Керченський музей ініціював створення Боспорської археологічної експедиції під керівництвом В. Блаватського та сприяв відновленню досліджень експедиції під керівництвом В. Гайдукевича. Хоча досі в археологічній літературі трапляються твердження, що Боспорська археологічна експедиція Державного музею образотворчих мистецтв була створена з ініціативи В. Блаватського [Толстикова, 2007, с. 244]. Вивчення архівних документів спростовує цю традиційну тезу. В архіві Керченського музею збереглося листування з найвищими археологічними установами СРСР про післявоєнний стан античних пам’яток на території Керчі та необхідність відновлення стаціонарних розкопок [Годовой план... на 1944 г., арк. 4; Годовой план... на 1945 г., арк. 1 зв.; Годовой отчет... за 1945 г., арк. 2]. Окрім того, не можна применшувати внесок співробітників музею у діяльність цих експедицій ще й з огляду на те, що Боспорські експедиції працювали лише влітку, а археологи музею досліджували і рятували археологічні об’єкти упродовж цілого року. У 50-х роках ХХ ст. Керченський музей брав участь у розкопках археологічної експедиції під керівництвом І. Кругликової та був співорганізатором низки підводних досліджень. Проте змінився характер наукової співпраці. Щорічно участь у роботах зазначених осередків брали 1–3 співробітники музею (при загальній кількості штату установи у 8 осіб), музей фінансував розкопки, об’єктами досліджень експедицій В. Гайдукевича та В. Блаватського часто ставали пам’ятки, виявлені співробітниками КДІАМ під час нагляду за земляними роботами. Прикладами цього може слугувати дослідження так званої “заміської садиби”, розкопки склепів 1954 та 1956 рр., обстеження частини некрополя біля с. ім. Войкова.

З початку 50-х років ХХ ст. в археологічній діяльності Керченського музею простежується розгортання археологічних досліджень, спричинене активізацією будівництва в місті, а також поліпшенням фінансування археологічних робіт. Особливо відзначається археологічна діяльність співробітників музею А. Іванової, Л. Чуїстої, С. Лев (Берзіної), В. Цехмістренка, В. Куніна, Н. Піткіної (Куніної), В. Азарової. Важливо, що усі рятівні та частково планові археологічні роботи, їх учасники та основні підсумки занотовувались до “Літопису археологічних робіт” (так званий “ЛАР

КІАМ”). Ці записи є неоціненним джерелом для вивчення пам’яткоохоронної діяльності музею та його співробітників.

Майже після сорокарічної перерви Керченський музей провів розкопки низки курганів на території сіл Приозерне, Аршинцеве, ім. Войкова та Керчі. Завдяки цьому було суттєво доповнено уявлення про розміри та особливості курганних некрополів, архітектурні особливості підкурганних споруд. У результаті спостереження за прокладанням міських комунікацій у центральній частині Керчі було визначено межі приморського району Пантікапея та межі некрополя на Глинищі. Важливим підсумком археологічних робіт стало відкриття решток декількох святилищ I–III ст. н. е., зокрема Афродіти. Виявлені матеріали дали змогу переглянути твердження про релігійне життя населення Пантікапея. Рятівні розкопки музею стали головним джерелом поповнення археологічних колекцій Керченського музею, насамперед лапідарію – “кам’яного архіву” Боспору. У 1962 р. Л. Мацкевий та інші співробітники музею на південному схилі Мітридату виявили фрагмент горельєфу, близького за стилем до Фідія [Мацкевий, 1962, с. 3].

Внаслідок спостереження за земляними роботами та прокладанням міських комунікацій співробітники музею зібрали відомості про історичну топографію Пантікапея, Мірмекія, Тіритакі та їх некрополів, середньовічного Корчева, визначили межі християнського некрополя та межі міста в часи турецького панування. Важливо відзначити відкриття та дослідження кількох ділянок некрополя на Глинищі та на північному схилі Мітридату [Отчет... 1947 г., оп. 2, од. зб. 137], курганних поховань біля сіл Аршинцеве, ім. Войкова, Приозерне [Годовой отчет... за 1950 г., од. зб. 143; Годовой отчет... за 1956 г., од. зб. 148; Дневники... 1956–1959 гг., од. зб. 165] тощо. Так було значно доповнено характеристику поховальних звичаїв, релігійних уявлень та матеріальної культури стародавнього населення Керчі та півострова.

Одним із головних завдань археологічної діяльності КДІАМ у 1950-х роках було створення археологічної карти Керченського півострова. Потреба обумовлювалась тим, що від самого початку археологічне дослідження території проводилось безсистемно. Плани, зняті на початку XIX ст. були застарілими, адже рельєф більшості пам’яток до другої половини XX ст. змінився. Хоча карта пам’яток Керченського півострова була необхідною усім без винятку археологічним експедиціям, що проводили дослідження цієї території, її складання ініціював і більшою мірою проводив Керченський музей. Завдяки археологічним роботам співробітників музею С. Семенова та В. Куніна така карта була створена на початку 60-х років XX ст. На карту ними були перенесені дані архіву КДІАМ, повідомлення В. Веселова про виявлені археологічні пам’ятки та результати власних розвідок. До роботи було залучено й керченського міського архітектора. Окрім того, на підставі бібліографічних даних співробітники музею склали картотеку населених пунктів Боспорського царства.

Упродовж 1961–1962 рр. зі штату музею вибуло чотири з восьми наукових співробітників, серед них директор та заступник директора з наукової частини. Також скоротилося фінансування музею, а в 1965 р. його було перейменовано на Керченський історико-археологічний музей. Справі охорони пам'яток культури сприяло утворення в Керчі відділення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, яке очолив директор КІАМ М. Литвиненко [Баукова, 2008, с. 320].

У цей час відзначається діяльність Первісної археологічної експедиції музею під керівництвом Л. Мацкевого. Завдяки археологічним дослідженням біля сіл Фронтове, Ленінське, Лугове, Алексєєвка, Тасунове було розроблено періодизацію заселення Східного Криму в добу мезоліту-неоліту та типологію пам'яток. Поселення кам'яного віку поділено на стоянки (Фронтове I, Ленінське I, Лугове I, Алексєєвка I), місцезнаходження (Лугове III, IV, Ленінське III, Кой-Асан тощо) та пункти з окремими знахідками (Барзовка I, Ленінське II) [Мацкевий, 1977, с. 78].

Експедиція КІАМ під керівництвом Д. Кириліна проводила дослідження з метою виявлення поселень – центрів соляного та металообробного ремесла. Упродовж 1964–1966 рр. Д. Кирилін досліджував Ортельське античне поселення. Результати робіт дозволили з'ясувати характер пам'ятки, її господарську спеціалізацію, а також переглянути твердження про стан Тобечицького озера в античну добу.

На початку 80-х років ХХ ст. співробітники Керченського музею під керівництвом О. Кислого продовжили розкопки поселення бронзового часу Каменка, дослідили низку споріднених городищ на території Східного Криму. Населення городищ мало своєрідні риси життєдіяльності, що давало привід говорити про особливу берегову культуру Південно-Східного Криму, виділення каменського типу пам'яток [Кислий, 1997, с. 12]. Завдяки проведеним дослідженням О. Кислому вдалося виокремити головні особливості, притаманні житлобудівництву Каменського поселення розробити класифікацію ліпного посуду, виявленого в Каменці [Кислий, 1984, с. 281]. Дослідження поселень типу Каменка дало змогу простежити в конкретному регіоні зміну культур від катакомбної до зрубної/сабатинівської та вивчати своєрідність культури населення Східного Криму як одне ціле [Кислий, 2002, с. 111]. Таким чином було відтворено історію заселення півострова в добу міді-бронзи.

Як і у попередній період, співробітники музею проводили значні за обсягом рятівні розкопки. Слід відзначити дослідження курганів доби бронзи біля сіл Лугове, Чистопілля (С. Бессонова) [Летопись... 1967–1988 гг., од. зб. 1038; Бессонова, 1968], Аджимушкай, елліністичних курганів на околицях Керчі тощо. З метою пошуку та картографування курганів співробітники музею (С. Бессонова, Ю. Трещова, М. Нікітенко, В. Косарев) у березні 1970 р. обстежили ділянку залізничного полотна від Керчі до Джанкоя (між селами Чистопілля та Білинське) [Отчет... за 1969 г., од. зб. 193, арк. 1].

Відкриттям світового рівня стали результати дослідження курганної групи “Три Брати” на території Другого чорноморського рудника. Тут Д. Кирилін у 1965–1967 рр. провів розкопки кількох поховань у склепах, частина з яких виявилась непограбованою [Баукова, 2007, с. 321].

З 1959 р. співробітники музею розпочали дослідження Аджимушкайських каменоломень з метою встановлення правди про бійців підземного гарнізону.

На початку 1970-х років Керченський музей продовжив рятівні розкопки Кітейського городища. Роботами керували С. Бессонова, а пізніше – Є. Молев. Було обстежено систему укріплень міста та зольник. Зібрані матеріали значно доповнили відомості Ю. Марті та дали можливість з’ясувати економічну спеціалізацію городища, етнічну приналежність його мешканців. Згодом розкопки пам’ятки розпочала спільна з КІАМ археологічна експедиція Белгородського університету під керівництвом Є. Молева. Загін Керченського музею досліджував некрополь Кітея.

Загін КІАМ під керівництвом О. Чевельова у 1978 р. розпочав дослідження Киз-аульського некрополя. Ця пам’ятка лише частково була обстежена Ю. Марті в 1930 р. і потребувала проведення негайних рятівних розкопок. За результатами робіт уже на початку 1980-х років визначено часові межі функціонування Киз-аульського некрополя, його приблизні розміри, встановлено етнічний склад похованих та простежено особливості поховальних звичаїв. О. Чевельов припустив, що некрополь належав поселенню міського типу, де переважало негрецьке населення. Проте під час археологічних розвідок у прилеглих районах не виявлено решток населеного пункту, до якого можна було зарахувати цей некрополь [Чевелев, 1985, с. 85]. У поховальному обряді простежувалися впливи меотів Азійського Боспору (південна орієнтація), сарматів (жертвна їжа, перехрещені ноги, амулети, поховання тварин), мешканців Тамані та Прикубання (підсіпки з піску та черепашок, жертвна їжа в мисках). Проявом місцевої культури є й колективні поховання в кам’яних ящиках [Чевелев, 1979, арк. 12].

Важливим етапом у пам’яткоохоронній діяльності КІАМ стало створення в 1980 р. Керченської археологічної експедиції під керівництвом О. Чевельова. Експедиція складалася з Південнобоспорського та Тасуновського загонів і досліджувала античні городища, проводила рятівні розкопки на території Керчі.

Співробітник КІАМ В. Холодков дослідив у 1982 р. рештки зруйнованого могильника елліністичного часу біля с. Ново-Ніколаєвка Ленінського р-ну. Викликали зацікавлення час та обставини знищення пам’ятки, проте розкопки визнано безперспективними.

У зв’язку з переплануванням міської території, музей разом із Інститутом археології Академії наук УРСР з 1963 р. проводив розкопки Ринкової площі, що біля церкви Іоанна Предтечі. Тут виявлено низку будівельних об’єктів, що характеризували етапи заселення території в часи пізнього середньовіччя (рештки фортеці, турецьку лазню, декілька житлових приміщень). Також

292 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15
уточнено час спорудження християнської базиліки та церкви [Зеест, 1965, с. 67].
У поєднанні з дослідженнями співробітників КІАМ результати розкопок на
Ринковій площі дали підставу стверджувати, що цей район в усі часи існування
міста був центром громадського життя. Окрім того, локалізовано ділянки
середньовічного цвинтаря, визначено основні риси поховального обряду VII–
XI ст. та зібрано матеріали щодо заселення цієї частини сучасної Керчі у
ранньому середньовіччі.

Співробітники музею і надалі проводили нагляд за реставраційними
роботами навколо церкви Іоанна Предтечі. Завдяки розкопкам Д. Кириліна та
М. Нікитенка було встановлено, що найперші фундаменти церкви споруджені у
VIII–IX ст.

Декілька середньовічних пам'яток були обстежені і на території
Керченського півострова. В. Холодков провів низку розвідок уздовж
чорноморського узбережжя Керченського півострова (біля с. Завітне, біля
г. Опук) з метою пошуку середньовічних поселень, зокрема татарських.

Керченський музей організував кілька підводних археологічних
експедицій з метою складення карти затонулих об'єктів. Важливим підсумком
досліджень можна вважати локалізацію городища Акра, затопленого морем.
Окрім того, підводні археологи започаткували дослідження та підняття решток
військової техніки часів Другої світової війни.

Важливим є те, що співробітниками музею опублікована значна кількість
повідомлень, статей та звітів про проведені роботи. Публікації розміщувались на
сторінках фахових археологічних видань, а також і у місцевій пресі. На
шпальтах місцевих керченських газет 50–80-х років XX ст. регулярно з'являлись
повідомлення про діяльність музею, основні результати кожного археологічного
сезону та висвітлювались окремі сторінки історії Східного Криму.

Підсумовуючи зазначимо:

1. Завдяки зусиллям співробітників музею була відтворена історія
заселення Східного Криму від найдавніших часів до середньовіччя. До цього
часу основну увагу приділяли виявленню, збереженню та експонуванню
переважно античних археологічних матеріалів. У досліджуваний нами час, окрім
розширення хронологічних рамок проводилось також активне вивчення,
інтерпретація та публікація отриманих матеріалів.

2. Археологічна діяльність Керченського музею передбачала комплекс
дослідницьких заходів, що включав пошуки, виявлення, фіксацію пам'яток,
камеральну обробку, опис, збереження, дослідження та експонування
археологічних матеріалів. Головним підсумком діяльності КІАМ стало
створення значного фонду археологічних джерел.

3. Політичні потрясіння та перетворення цієї установи на один з центрів
ідеологічної пропаганди негативно позначились на обсягах наукової роботи.

4. Практика вивезення найцінніших археологічних матеріалів, результатів спільних досліджень до Москви та Ленінграда, центральних музеїв СРСР стала непоправною втратою для культурної спадщини України.

5. Упродовж свого існування, Керченський музей був головним осередком пам'яткоохоронної роботи на території Керченського півострова.

6. Пам'яткоохоронна діяльність Керченського музею дала низку важливих результатів. Вагомі здобутки було отримано під час рятівних розкопок городищ та некрополів Кітея, Кіммеріка, Тіритакі, Киз-аульського некрополя, курганів “Три Брати”, каменського поселення, курганів бронзового часу. Також було значно доповнено уявлення про історичну топографію сучасної Керчі. Однак, здебільшого, основна маса матеріалу залишилась неопублікованою.

7. Співробітники Керченського музею доповнили методика проведення досліджень курганних та ґрунтових поховань, катакомб, фортифікаційних стін, а також методика комплексного дослідження різночасових багаточасових пам'яток, житлових та культових споруд, виробничих комплексів.

8. Розгортання діяльності КІАМ сприяло апробації та застосуванню найновіших методів наукових досліджень (електромагнітного, геофізичного, підводних пошуків та ін.) з метою поліпшення результативності робіт.

9. У свій час співробітниками музею були такі видатні археологи як Ю. Марті, В. Гайдукевич, А. Іванова, Л. Мацкевий, С. Бессонова, Є. Молев та Н. Молева, О. Кислий тощо.

Отже, археологічна діяльність Керченського музею мала тривалу еволюцію, стала надзвичайно цінною та важливою у плані вивчення та збереження культурної спадщини нашого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Баукова А.* Из історії охоронних досліджень Керченського історико-археологічного музею в 60-х роках ХХ століття // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Історичні науки. – Острог, 2007. – Вип. 8. – С. 319–324.
2. *Баукова А.* Микола Іванович Литвиненко: сторінки історії музейництва України // АДЛУ. – 2008. – Вип. 11. – С. 319–329.
3. *Бессонова С.* Отчет о раскопках в 1968 г. // Наук. архів ІА НАНУ. – 1968/28. – 16 арк.
4. *Боровкова В. Н.* Из истории археологических коллекций Керченского музея (1941–1944 г.) // Крымский музей. – 1995–1996. – Симферополь, 1996. – С. 154–162.
5. *Гайдукевич В. Ф.* Археологическое изучение Мирмекия // МИА. – М.; Л., 1941. – № 4. Археологические памятники Боспора и Херсонеса. – С. 96–109.
6. *Гайдукевич В. Ф.* Илурат. Итоги археологических исследований 1948–1953 гг. // МИА. – М.; Л., 1958. – № 85. Боспорские города. Часть II. – С. 9–148.
7. *Дзюбенко С.* Керченський державний історико-культурний заповідник // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. праць з мистецтвознавства, архітектурознавства та культурології. – К., 2006. – С. 7–16.

8. *Зеест И. Б., Якобсон А. Л.* Раскопки в Керчи в 1963 г. // КСИА АН СССР. – 1965. – Вып. 104. Средневековые памятники Восточной Европы. – С. 62–69.
9. *Кислый А. Е.* Исследования в Восточном Крыму // АО 1983 года. – М., 1984. – С. 281–282.
10. *Кислый А. Е.* Катакомбные и каменные памятники: проблема соотношения культур // Проблемы истории и археологии Украины. Научная конференция. Харьков, 16–17 апреля 1997. – Харьков, 1997. – С. 11–12.
11. *Кислый А. Е.* Жилища разных горизонтов поселения Каменка: трансформации в культуре населения среднего периода эпохи бронзы // Старожитності Степового Причорномор'я і Криму. – Запоріжжя, 2002. – Т. X. – С. 111–119.
12. *Марти Ю. Ю.* К столетию Керченского музея // Крым: общественно-научный и экскурсионный журнал. – 1926а. – № 2. – С. 126–131.
13. *Марти Ю. Ю.* Сто лет Керченского музея. – Керчь, 1926б.
14. *Мацкевой Л.* Уникальная находка на горе Митридат // Керченский рабочий. – 1962. – 28 октября. – № 342. – С. 3.
15. *Мацкевой Л. Г.* Мезолит и неолит Восточного Крыма. – К., 1977.
16. *Толстиков В. П.* Акрополь Пантикапея – столицы Боспора Киммерийского. Итоги изучения за 60 лет // Античный мир и варвары на юге России и Украины: Ольвия. Скифия. Боспор. – Запорожье, 2007. – С. 244–257.
17. *Чевелев О. Д.* Отчет об охранных раскопках Южно-боспорского археологического отряда Керченского историко-археологического музея в 1979 г. // Наук. архів ІА НАНУ. – 1979/55. – 12 арк.
18. *Чевелев О. Д.* Новые погребения Кызаульского некрополя // КСИА АН СССР. – 1985. – Вып. 182. Памятники античной археологии. – С. 84–89.
19. Отчеты о раскопках на г. Митридат. 1940 // Науковий архів Кримської республіканської установи Керченський державний історико-культурний заповідник (далі – НА КДІКЗ). – Оп. 2. – Од. зб. 123. – 36 арк.
20. Отчет об археологических разведках музея в 1947 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 2. – Од. зб. 137. – 39 арк.
21. Дневники наблюдений за раскопками 1956–1959 гг. // НА КДІКЗ. – Оп. 2. – Од. зб. 165. – 119 арк.
22. Перечень мест при раскопках 1900 и 1931 годов в гор. Керчь и в его окрестностях // НА КДІКЗ. – Оп. 2. – Од. зб. 176. – 3 арк.
23. Летопись археологических работ (раскопок, разведок, охранных работ) и важнейших случайных находок. 1967–1988 гг. // НА КДІКЗ. – Оп. 2. – Од. зб. 1038. – 102 арк.
24. Годовой план работы музея за 1944 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 118. – 10 арк.
25. Годовой план работы музея за 1945 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 119. – 14 арк.
26. Годовой отчет работы музея за 1945 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 138. – 22 арк.
27. Годовой отчет работы музея за 1950 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 143. – 90 арк.
28. Годовой отчет работы музея за 1956 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 148. – 101 арк.
29. Отчет о работе Керченского историко-археологического музея за 1969 г. // НА КДІКЗ. – Оп. 9. – Од. зб. 193. – 26 арк.

А. Баукова

ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2012. Випуск 14–15 295

30. Рукописний архів Інституту історії матеріальної культури Російської Академії Наук, м. Санкт-Петербург. – Ф. 2. – Оп. 1. 1925. – Спр. 104. – 8 арк.

Стаття: надійшла до редакції 11.12.2011
прийнята до друку 18.12.2011

SUMMARY OF THE ARCHAEOLOGICAL ACTIVITY OF THE KERCH MUSEUM (DEDICATED TO 185th ANNIVERSARY)

Anastasia BAUKOVA

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: anastasia_bau@ukr.net*

The article on the occasion of 185-year anniversary of the founding of Kerch Historical and Archaeological museum summarized the archaeological institution's activities during 1922–1988, that was actually in Soviet times. It was time of changing scientific approaches (applied the latest techniques of excavations, probated the geophysical techniques of work), priorities (the high attention was drawn saving excavation and preparation of archaeological map of the Eastern Crimea) and directions (in contrast to earlier times, the museum staff had the contribution to the study of Kerch Peninsula history in the Mesolithic period, bronze age and Early Middle Ages) in the research of the museum staff.

Key words: Kerch Historical and Archaeological museum, ancient monuments, Mesolithic of Eastern Crimea, medieval Korchev, rescue excavations, monument protection activities.

НЕКОТОРЫЕ ИТОГИ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КЕРЧЕНСКОГО МУЗЕЯ (К 185-ЛЕТИЮ СО ДНЯ ОСНОВАНИЯ)

Анастасия БАУКОВА

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов 79000, Украина,
e-mail: anastasia_bau@ukr.net*

Подведены итоги археологической деятельности Керченского музея в 1922–1988 годах. Этот период стал временем смены научных подходов, приоритетов и направлений в исследованиях сотрудников музея. Были применены новейшие методики раскопок, прошли апробацию геофизические методы работ, большое внимание уделялось охранным раскопкам и составлению археологической карты Восточного Крыма, сотрудники музея сделали вклад в изучение Керченского полуострова в периоды мезолита, бронзы и раннего средневековья.

Ключевые слова: Керченский историко-археологический музей, античные памятники, мезолит Восточного Крыма, средневековый Корчев, спасательные раскопки.